

Atdzimst Jēkaba katedrāles vēsturiskais mūris

Pēteris Uzkalns
Foto: no AS Būvuzņēmums
Restaurators
arhīva

Svētā Jēkaba katedrāles vēsture ir tikpat raiba kā mūris, kas rotā šā senā dievnama fasādi. Sākotnēji celta kā katoļu baznīca, tā arī tagad ir Romas katoļu Rīgas metropolijas Rīgas arhidiecēzes draudzes katedrāle un arhibīskapa rezidence Vecrīgā, Jēkaba ielā 9. Taču baznīcas ēka piedzīvojusi arī citus laikus: vairākas reizes izmitinājusi luterāņu draudzes, jezuīti tajā dibinājuši vienu no vecākajām Rīgas skolām, bet Napoleona kara laikā ēka izmantota pat kā noliktava, kurā glabāti pārtikas krājumi.

Restauratore Anete Grava

Pašlaik katedrālei tiek veikta torņa un fasādes vēsturiskā ķieģeļu mūra restaurācija saskaņā ar projektu, kuru izstrādājusi SIA *Arhitektoniskās izpētes grupa* un kura autoruzraudzību veic arhitekts Artūrs Lapiņš. Savukārt paši mūra atjaunošanas darbi uzticēti akciju sabiedrībai *Būvuzņēmums Restaurators*.

Par to, kā uzņēmumam veicies ar projekta realizāciju, stāsta AS *Būvuzņēmums Restaurators* restauratore Anete Grava, kura ar ķieģeļu mūru atjaunošanu daudz strādājusi arī iepriekš: Rīgas pilī, Cēsu viduslaiku pilī, Rīgas Doma katedrālē, kā arī citos projektos.

Sāk ar fasādes attīrīšanu

Varētu šķist, ka mūra restaurācija nav nekas īpašs, taču patiesībā tas ir vesels darbību komplekss, kas jāveic restauratoriem, lai atjaunotu tik senas celtnes mūrējumu. Rīgas Svētā Jēkaba Romas katoļu katedrāle celta 13. gadsimta sākumā, un tās pašreizējais apjoms veidojies pakāpeniskās pārbūvēs vairāku gadsimtu laikā. Saskaņā

Fasādes ķieģeļu pieveidošana.

Fakti par arhitektūru un vēsturi

- Svētā Jēkaba katedrāles ēka ir Rīgas kultūrvēsturiskajai videi nozīmīga celtnie gan kā arhitektūras piemineklis, kurā saglabāti arī daudzi Latvijas sakrālās mākslas kontekstā nozīmīgi mākslas pieminekļi, gan kā *UNESCO* pasaules kultūras mantojuma sarakstā iekļautā Rīgas vēsturiskā centra būtiska arhitektoniska dominante.
- Šai samērā nelielajai baznīcai (garums apmēram 50 metru) ir visai izteiksmīgs slaidis tornis (86 metrus augsts), kas labāk par pārējiem saglabājis Rīgas viduslaiku baznīcu torņiem raksturīgo piramidālo formu. Turklāt baznīcas torni rotā nevis krusts, bet gan gailis.
- Pēc plānojuma dievnams ir tipiska lauku baznīca (*Dorfkirche*), kas sastāv no kora, īsas trīsjoma draudzes telpas un torņa, kas novietots virs vidusjoma rietumu travejas un noslēdzas ar gotisku smaili. Kvadrātveida bezapsīdas koris, ko sedz krusta velnes bez nervīrām, norāda uz cisterciešu arhitektūras ietekmi.
- No saviem pirmsākumiem līdz reformācijai Sv. Jēkaba katedrāle piederējusi katoļiem, un šis dievnams izveidojās kā latviešu garīgās dzīves centrs. Savukārt no 1523. līdz 1582. gadam baznīca bija pirmais latviešu luterāņu draudzes dievnams Rīgā.
- 1582. gadā Rīgu pakļāvušais Polijas karalis Stefāns Batorijs to nodeva katoliskajai baznīcai, bet nedaudz vēlāk – jezuitu ordenim, kuri tajā dibināja vienu no pirmajām Rīgas skolām.
- Kad 1621. gadā Rīga nonāca Zviedrijas pakļautībā, katedrāle tika atņemta jezuitiem un atdota luterāņiem, bet 1710. gadā Rīgu ieņēma krievi, un baznīca pārgāja Krievijas kroņa patronātā.
- 1812. gadā, Napoleona karagājiena laikā, baznīcu izmantoja kā noliktavu, kurā glabājās miltu maisi un citi pārtikas krājumi.
- Kopš 1923. gada Svētā Jēkaba baznīca atkal pieder katoļu konfesijai. Kā Romas katoļu baznīcas arhibīskapa katedrāle Sv. Jēkaba baznīca kopā ar tai līdzās esošo Svētās Marijas Magdalēnas baznīcu, kūrījas un klostera ēkām, kā arī dažādu katoļu laju organizāciju mītnēm veido šīs konfesijas garīgo centru pilsētā.

ar Roberta Malvesa apkopotajiem datiem par baznīcas būvvēsturi tā celta pirms 1225. gada un pirmo reizi dokumentos minēta 1226. gada 5. aprīlī. Savukārt Rīgas aplenkumā – ilgstošas un mērķtiecīgas apšaudes laikā 1709. un 1710. gadā – ievērojami cieta arī baznīcas ēka. Pēc kara bija jāveic jumta konstrukciju un mūra atjaunošanas darbi, kas, iespējams, bija pirmie restaurācijas darbi Jēkaba katedrāles pastāvēšanas vēsturē.

Protams, 18. gadsimtā veiktie labošanas un atjaunošanas darbi ievērojami atšķiras no tā, ko restauratori dara šodien. Mūsdienās tiek izmantoti risinājumi un tehnoloģijas,

Fasādes ķieģeļu šuvošana.

kuru tolaik vienkārši nebija, taču konceptuāli ideja saglabājusies tā pati. «Vispirms mēs veicam mūra attīrīšanu no birstošajām, brīvi stāvošajām materiālu daļām, kas zaudējušas kontaktu ar pamatvirsmu. Tie ir sadalījušies un saplaisājuši ķieģeļi, irstosās šuves, kā arī tādas šuves, kurām atdalījusies virsējā kārtā. Tam seko attīrīšana no bioloģiskā uzslāņojuma (sūnām, ķērpjiem u. c.) un virsmas attīrīšana no krāsas notecējumiem, putekļiem, kā arī agrākajiem cementa labojumiem. Attīrīšana tiek veikta līdz stabilai mūra virsmai – kamēr šuves un ķieģeļi tiek pilnībā attīrīti no visām birstošajām daļām,» stāsta Anete Grava. Nākamie plašākie baznīcas atjaunošanas darbi ar zinātnisku ievirzi tika uzsākti

19. gadsimta 90. gadu pirmajā pusē un turpinājās līdz pat 1902. gadam. Līdz 1895. gadam tos vadīja K. Neiburgers. Darbu ietvaros remontēja arī kora austrumu zelmīni – tas redzams kādā no vēsturiskajiem fotoattēliem. 1895. gadā baznīcas atjaunošanas darbu vadību pārņēma Vilhelms Bokslafs. Līdz 1895. gadam pabeidza fasāžu atjaunošanas darbus, tostarp arī jauno kora jumtu. Vairāki paraksti uz jaunās kora jumta konstrukcijas un Z sānu jomā datēti ar 1896. gadu, tāpēc nosacīti par fasāžu un jumtu pārbūves noslēgumu var pieņemt 1896. gadu. Savukārt 1971. un 1972. gadā baznīcas interjerus pārbūvēja arhitektu Andreja Holcmaņa un Jurija Vasiljeva vadībā.

Nospiedumi.

Izmanto speciālu keramikas «armatūru»

AS *Būvuzņēmums Restaurators* speciāliste uzsver, ka pēc fasādes attīrīšanas darbiem meistari veic visa mūra virsmas stiprināšanu, lai nodrošinātu tā noturību un labāku sasaisti ar papildinājumu materiāliem – šuvju javu un ķieģeļu masu. Ķieģeļu zudumi tiek papildināti ar mākslīgā akmens masu, bet vietās, kur zudumi lielāki, ķieģeļos tiek iestiprināti speciāli keramikas stienīši, kas kalpo kā armatūra, nodrošinot labāku pieveidojuma masas noturību. Ķieģeļi, kur zudumu ir vairāk par 1/3 no to dziļuma, tiek pārmūrēti no jauna. Restaurācijas process nav izticis arī bez

nelieliem «atklājumiem». Darba procesā ķieģeļos vairākās vietās konstatēti dažādi iespaidumi: sirsniņa, atslēdziņa, dzīvnieka ķepa. Tās, visticamāk, ir ķieģeļu izgatavotāju atstātas zīmes. «Pēc ķieģeļu papildināšanas tiek veikta mūra šuvošana ar kaļķa javu. Fasādēs izmantoti vairāki šuvojuma veidi, pielāgojot jaunās šuves esošajiem oriģināliem. Nobeigumā šuves un no jauna pieveidotie ķieģeļi papildus tiek retušēti un tonēti, izmantojot spirta un pigmentu maisījumu. Tas tiek darīts tādēļ, lai atjaunotās daļas vizuāli saplūstu ar apkārt esošajiem oriģinālajiem mūra fragmentiem,» skaidro restauratore Anete Grava. BI